ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК



ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIX — Број 274 — Субота, 30 март 1957

МИКИ И НАХОД РИЋА



























ТРИ СТАРЕ КИНЕСКЕ ПРИЧЕ

БОГАТАШЕВА ШТЕДЉИВОСТ

Једног дана шетао се неки богаташ са својим сином поред реке, па се изненада оклизнуо и пао у воду. Река је била брза и дубока и он се нашао у великој опасности. Његов син, који није знао да плива, уплашено стаде да дозива упомоћ:

— Брзо, брзо! — викао је. — Велика



награда ономе ко спасе мог оца!

Борећи се очајнички с речном струјом, богаташ довикну сину:

— Не изговарај речи велика награда, глупаче! (Голп) Не губи присебност. (Голп) Не обећавај више од три новчића!

СУЈЕТНИ ТРКАЧ

Био једном један човек који је умео веома брзо да трчи. На ту своју особину био је врло сујетан и увек спреман да се покаже.

Једног дана провали у његову кућу лопов, зграби неке драгоцености и даде се у бег. Човек потрча за њим вичући: „Хеј, ти! Стани! Зар не знаш да мени не можеш умаћи?"

Лопов је потрчао још брже и то је страшно разбеснело гониоца. „Мислиш ли да ме у трчању можеш победити, неваљалче? — довикнуо му је гневно. — Знај да ти је покушај безнадежан!"

Развивши највећу брзину, човек је за трен ока претрчао више од десет киломе-



тара. Трчећи тако, налетео је на једног свог пријатеља.

— Чему толика журба? — запита га пријатељ.

— Гоним лопова! — задихано одговори гонилац заустављајући се.

— А где ти је лопов? — упита пријатељ.

— Неколико километара позади... Престигао сам га! — дахћући одговори тркач и поносно се насмеја. — Мислио је да је бржи од мене, али ја сам му показао...

ВЕШТ ЛАСКАВАЦ

Један млад учењак био је постављен на неки веома важан положај. Пре но што је кренуо да га преузме, он је, као што је то био обичај, отишао у опроштајну посету свом учитељу. Да би проверио његове способности, учитељ га запита како ће се понашати кад почне да долази у додир с високим државним службеницима.

— Снаћи ћу се, — одговори младић. — Спремио сам сто „високих шешира", по један за сваког од високих службеника које ћу срести. Сигуран сам да ћу успети.

„Високи шешири" су израз који означава неискреност, комплименте којима је циљ да се човек неком додвори. Није онда никакво чудо што се учитељ разбеснео на толики цинизам свог ученика.

— Шта? — повика он. — Зар десет го-



дина учења код мене нису ништа створиле од тебе до поквареног ласкавца?

Постиђен, младић устаде, поклони се и поче да се извињава:

— Опрости ми, поштовани учитељу! Али, ти си толико задубљен у своје науке па не знаш како се међу собом понашају обични људи. У свету је, авај, мало таквих који су, као ти, изнад ласкања.

— Има неке истине у томе што кажеш, — узвикну учитељ климајући главом.

Растали су се најљубазније, само је младићева залиха „високих шешира" била за један мања.

САМ ОКО РТА ХОРНА

Оно о чему сам сањао 35 година лежало је на прагу остварења. Али, говорећи искрено, бојао сам се да кренем. Досад је само један човек успео да на малом чамцу, сам, оплови око Рта Хорна, па и он је настрадао пре но што се путовање завршило.

Због тог свог сна нашао сам се у Валпараизу, у Чилеу. Дани су пролазили, а ја нисам могао да кренем. Гастон Кулхески, вицеадмирал чилеанске флоте, отежавао ми је и онако тежак положај изазван мојом борбом са самим собом. Свакога дана доносио ми је метеоролошке извештаје у којима је стајала увек иста реч: урагани. „Дима, — говорио ми је — идите кроз Магеланов Мореуз, даћу вам један разарач као пратњу".

Море је претстављало за мене неку врсту бекства из живота

Време је измицало. Јер, у години има свега 20 до 30 дана кад се Рт Хорн може опловити на малом чамцу. Почињао сам да сумњам да ли ћу уопште кренути, увлачио се у мене страх за живот. Али, осећао сам: ако не покушам, нећу више имати мира, стално ће ме нешто мучити.

Сва она усамљеничка путовања која сам предузимао после обављене жетве на мом малом имању недалеко од Буенос Аиреса била су, уствари, припрема за пловидбу око Хорна. Моје полице биле су препуне књига, мапа и чланака из часописа и новина о Рту Хорну, које сам похлепно читао од своје осме године.

Море је претстављало за мене неку врсту бекства из сивила мога живота. Чак и за време сезоне орања, кад су се преда мном црнеле свеже бразде, ја сам видео беле, пенушаве бразде које на површини мора оставља крма брода. И кад је, фебруара 1934 године, објављена вест да је у Буенос Аирес стигао Норвежанин Ал Хансен, с намером да оплови Хорн, отишао сам да га видим. Ручао сам и преноћио у његовом броду уочи самог поласка. А кад се сазнало за Хансенову трагичну смрт, био сам као громом погођен.

Хансеново лице и његова мирна одлучност били су ми пред очима кад сам, осам година касније, решен да се не осврћем на неповољне метеоролошке извештаје, и сам дигао сидро и кренуо на пут с кога се он није вратио. Пошао сам прво на југозапад, а затим право према југу. Од 9 до 11 часова температура је пала са минус 8 на минус 18 степени. Ветар, заправо ураган, дувао је без престанка. Везао сам крму да бих могао слободно да посматрам сиву маглу која ме је окружавала, очекујући да се она бар негде разбије. Пошто ми по таквој магли секстант није био ни од какве користи, пловио сам наслепо. Ветар, долазећи са Антарктика, ломио се о крст на мом јарболу. Да нисам стално померао руке док сам држао управљач, рукавице би ми се у тренутку следиле за држо.

Дах ми се претварао у ледене куглице

Стајао сам згрчен крај кормила, док ми се дах из уста и носа претварао у ледене куглице. Нисам смео да ризикујем и сиђем у кабину да бих се загрејао на малој керосенској пећи. Јер, ако одем сувише на југ запао бих међу ледене масе Веделовог Мора одакле се више никад не бих ишчупао.

Негде око подне, кроз сиву маглу изненада се пробило сунце. Клизајући се по дебелим наслагама леда које су покривале палубу, слетео сам у кабину и зграбио секстант. После два минута сунца је нестало. Али, то ми је било довољно да одредим свој положај: налазио сам се око 70 километара северозападно од тачке на којој је требало да променим курс према истоку.



Било је тешко управљати једром, јер су замрзнути конопци постали крти као стакло. Страх од мог подухвата, страх од Рта Хорна, растао је у мени добијајући џиновске размере, а ипак ме је нешто гонило да победим и Хорн и тај страх.

Негде око четири часа по подне, кад је мој брод скренуо на исток да би заобишао Хорн, преда мном се изненада појавила морска површина мирна као огледало. Осећао сам се као човек који се спремао да подигне читав товар, а открио да је у питању празна врећа.

Поскочио сам на палуби и гласно повикао према Хорну: „Шта је ово, доврага? Зар су ово таласи? Зар не умеш да створиш веће? Хансене, и сви ви остали морнари који лежите доле, на дну мора, учинио сам ово из поштовања према вама. Овим сте освећени!"

Али, мирна морска површина била је резултат судара два урагана који су, долазећи са североистока и југозапада, за тренутак неутралисали један другог. Око седам часова, док сам још пловио на исток, налетео је северни ветар брзином од 140 километара на час. Поново везах крму и сиђох у кабину. У њој се температура спустила на 14 степени испод нуле. Над мојом главом бубњао је град чија су зрна била велика као пиљци.

Од осам до једанаест истрчавао сам свако пола часа да бих проверио правац пловидбе и подесио једра. На палуби се није могло издржати. Креснуо сам шибицу о руку; требало је да протекне неколико секунди пре но што сам осетио трење и топлоту — толико су ми руке биле укочене.

Први човек који је сам опловио Рт Хорн

Седео сам згрчен на дрвеној клупи уз сам зид чамца, чистећи од леда стакло на компасу, кад сам осетио страшан трзај улево. Полетео сам напред и ударио лицем о ребро костура чамца. Осетио сам како ми се његова оштра ивица усекла у повије и, чинило ми се, у очи. Обливен крвљу, остао сам неко време наслоњен на ребро, а затим се свалио натраг на седиште. Мислио сам да су ми испала оба ока. „Изгубљен сам, — помислих. — Хорн ме је ипак победио!" Јер, ако сам слеп, са мном је свршено.

Посрћући као пијан, попео сам се на палубу и изложио главу свежем ваздуху. Хладноћа ми се упила у лице, смрзавајући рану и крв која је текла. Вратих се у кабину, не усуђујући се да додирнем лице. Најзад, лагано, почех да га додирнем прстима и осетих нешто округло. Очна јабучица! „Имам једно око". — помислих. У том тренутку није ме се тицало шта је с другим. — Нисам слеп... Успећу!

У шест часова изишао сам на палубу, још полуошамућен. Чамац је био потпуно покривен млечнобелим ледом, због чије је тежине газио прилично дубоко. Док сам секиром секао лед, угледах испред себе велику црну масу. Биле су то стене и ја скренух на југоисток. Наставио сам у том правцу све до сутрадан ујутру, рачунајући да сам, брзином којом сам пловио, за 24 часа стигао у Атлантски Океан. Тада поново промених правац, намеравајући да прођем између Фалкландских Острва и источне обале Хорна. Постојала је још само једна опасност: да не скренем сувише према Хорну и да ме море, које ту стално кључа, не баци на подводне стене.

Протицали су часови испуњени напетошћу. Напрегнуто сам бдио у тами. А тада, на неких двадесетак метара од крме, видех како нешто избија на површину. Туљан! Сувише сам се приближио обали и скренух мало према истоку. Сад сам знао да сам успео и осећао сам да ми је с груди пао камен који ме је годинама притискивао. После четрдесет дана стигао сам у Буенос Аирес.

• • •

Вито Дима, фармер из околине Буенос Аиреса, први је и досад једини човек који је на једрилици, сасвим сам, опловио око Рта Хорна, борећи се против страшних бура које у тој области дувају готово без престанка.

ДОВИТЉИВИ КЊИЖАРИ

Бечки књижари хоће да заведу једну новину која треба да привуче муштерије и да им олакша избор књига. Према њиховом искуству, купци често не желе да их ма ко саветује приликом избора књига, већ хоће да га врше самостално и натенане. На купца нарочито неповољно утиче кад књижар стоји крај њега и нестрпљиво чека да се он одлучи. Да би се ово избегло, треба створити такозвани либресо, тј. неку комбинацију кафане и књижаре. Ту ће купац моћи да, уз кафу, прегледа књиге које га интересују, седећи и без икакве журбе. У неким немачким градовима већ постоје сличне књижаре.

„САЖВАКАНИ" КЛАСИЦИ

Издавачи Британске енциклопедије, у сарадњи са Чикашким универзитетом, саставили су такозвани „Синоптикон", књигу која у скраћеном облику садржи 443 дела светске књижевности, од Хомера до Фројда. „Синоптикон" ће бити рекламиран под паролом: „Упознајте светску литературу са само пола сата дневно!" Према прорачунима издавача, за свега 221 и по час читалац ће моћи да „асимилује" ремек-дела 74 највећа светска писца.

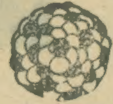
АТОМСКИ лексикон

Изотопи стабилни су изотопи једног елемента који нису радиоактивни. У природи готово сви елементи имају 2 до 10 стабилних изотопа: Пример: у природи угљеник има стабилне изотопе са тежинама 12 и 13; вештачки створени изотопи тежине 11 и 14 се распадају, они су радиоактивни.

Језгро атома (нуклеус) је позитивно наелектрисани део у средишту атома. Језгро практично носи сву тежину атома. Оно

ЈЕЗГРО АТОМА

● ПРОТОНИ
○ НЕУТРОНИ



$\frac{1}{400.000.000.000}$ mm.

је око 10.000 пута мање од целог атома. Састоји се од протона и неутрона.

Јон је наелектрисани атом или молекул. Производе их радиоактивне честице на свом путу, а могу се произвести и на други начин, рецимо електричном струјом високог напона.

Јонизациона комора је инструменат за мерење радиоактивног зрачења. Користе се јони које зрачење ствара у ваздуху и мери се њихова количина.

Критична маса је најмања количина неког материјала подложног фисији код кога се може остварити ланчана реакција. Критична маса урана за атомску бомбу је око 20 кг, а за рад уранског реактора неколико тона.

Космички зраци су веома продорни зраци који долазе на земљу из свемира. Порекло им није потпуно разјашњено.

Ланчана реакција је реакција или процес који сам производи узрок који га је изазвао. Например, у ланчаној реакцији код урана неутрони произведу фисију ура

ЛАНЧАНА РЕАКЦИЈА



новог језгра, а производ фисије су 2 до 3 нова неутрона који даље реагује с новим језгрима урана.

Маглена комора (Вилсонова комора) је инструменат за мерење јонизујућих зрачења. Наглим разређивањем влажног гаса, ситне водене капи (магла) се створе на путевима радиоактивних честица које за собом остављају јоне, па се могу видети кратко време.

Маркирање атома је метод за истраживање неког хемиског, физичког или биолошког процеса у коме се истраживани елеменат помеша с његовим радиоактивним изотопом, тако да се по радиоактивности може пратити његово кретање. Пример: испитивање кружења јода у живом организму давањем радиоактивног јода, тако да се споља, бројачем, може пратити његово нагомилавање у појединим органима.

Модератор је материјал који има особину да успорава брзе неутроне. Употребљава се у нуклеарним реакторима. Пример: тешка вода, графит.

Молекул је спој два или више атома. Он је најситнији делић хемиског једињења који још има особине целине.

Неутрон је основна ненаелектрисана честица са атомском тежином један: саставни део свих атомских језгара, сем лаког водоника. Слободни неутрони, погађајући језгра атома, мењају их често тако да они постају радиоактивни. Најјачи извор неутрона је нуклеарни реактор.

Нуклеарна енергија је енергија ослобођена у реакцијама атомских језгара. Она је многоструко већа од хемиске енергије.

Нуклеарне науке се баве проучавањем и применом појава које се односе на атомска језгра (нуклеус — језгро).

Нуклеарни реактор (уранска пећ) је уређај у коме се, користећи нуклеарну фисију, контролисано ослобађа енергија и радиоактивно зрачење. У реакторима се као гориво употребљавају природни уран, чисти изотопи урана или плутонијум. За одржавање ланчане реакције служе модератори. Снага реактора се подешава увла-

НУКЛЕАРНИ РЕАКТОР



чењем или извлачењем из њега шипки од бора или кадмијума које јако упијају неутроне и тако регулишу брзину фисије. Снага једног реактора се креће до 200.000 kW. У специјално конструисаним реакторима може се створена топлота претворити у механичку или електричну енергију. Поред тога, реактори се користе за произвођење вештачких радиоактивних изотопа.

Легендарни градови

Где је била држава краљице од Сабе?

Постоје земље и градови чија имена чаробно звуче и већ столећима распаљују машту милиона људи, а не зна се да ли су икад и постојали. Од свег њиховог господства и сјаја очувало се само неколико рушевина сумњиве веродостојности, или чак ни то, па ипак легенде не умиру. Једна од таквих загонетки је и земља краљице од Сабе. Неки тврде да се њена држава налазила у Арабији, други у Северној Африци, трећи чак у Перуу. Према библиском предању, краљица од Сабе ишла је у посету краљу Соломону. Она је стигла у Јерусалим са огромном пратњом, док је дуг караван камила носио дарове



чија би вредност изнела око две и по милијарде данашњих динара. Арапско предање каже да је лепа владарка пристала да се уда за моћног Соломона. Поводом њиховог венчања, Соломон је послао краљици од Сабе бродове препуне злата, слоноваче, скупоценог дрвета, дивних паунова, мајмуна и других предмета од велике вредности. Но, и поред оваквих прича о легендарној жени, научници још нису утврдили ни где је било корито реке Офир којом је кроз њену државу прошла велика Соломонова флота носећи дарове.

Постојао је, кажу, град Ис

Недалеко од рта Раз, у Бретањи, постојао је, кажу, град Ис, који је море потопило негде у четвртом или петом веку. Према ономе што знамо из науке, то се морало догодити услед спуштања обале испод површине мора — уколико се уопште такав догађај збио. У сваком случају, с колена на колено преноси се прича да су то вече грађани Иса отишли на починак пошто је краљ Градлон спустио „капију сигурности" према води. Једино је краљ располагао кључем који је водио у тајну одају, одакле се руковало направом за затварање и отварање пролаза у брани. Градлон је, вели даље легенда, био добар и



правичан владар, али је имао кћер Ахезу, која му је често задавала бриге. Пуна злоће и пакости, уживала је да сваког дана учини бар једно недело. Тог кобног вечера она одлучи да од оца украде кључ од тајне одаје и пусти воду да потече улицама града. Она је хтела само да заплаши грађане, а уместо тога уништила је читав град. Наиме, баш кад је отворила пролаз на брани, на мору се подигла бура. Вода је страховитом снагом јурнула у град и за трен ока Ис је, заједно са својим становницима, ишчезао под морским таласима — да се никад више не појави.

Преко затворених уста носио је златну траку

Још давно пре открића Америке људи су наслућивали да постоји неки непознати континент. Касније, подвизи конквистадора распалили су машту Европљана до неслућених размера. Тако се причало да су у тој прекоморској земљи богови „увек жедни крви", да се староседеоци најчешће добровољно жртвују, и то у току самих свечаности које се одржавају у храмовима. Даље се говорило да се жртвовани сматрају полубоговима и да је часније дати живот пред олтаром него на бојном пољу. Нарочито је истицано да земље Новог света обилују златом, сребром и драгим камењем, о чему је имао



да сведочи и следећи детаљ. У борбама при освајању Перуа, Пизаро зароби једног припадника народа Инка и овај му понуди откуп, који се састојао у томе да заробљеник испуни златом целу једну одају до висине прстију Пизарове уздигнуте руке. Наводило се како су сами Индијанци причали о необичном граду „Елдораду", у коме је живео њихов господар, Син Сунца. Овог владара нико није смео да погледа, а он је преко својих увек затворених уста носио златну траку. Те и друге приче утицале су на многе Европљане да напусте дом и отаџбину ради трагања за „Елдорадом", који никад није постојао. Захваљујући људској машти, створене су многе легендарне земље; захваљујући машти, изгубило је животе на хиљаде људи жељних пустоловина.

WALT DISNEY'S

ПЛАШЉИВИ ЛАВ ЛАЛЕ



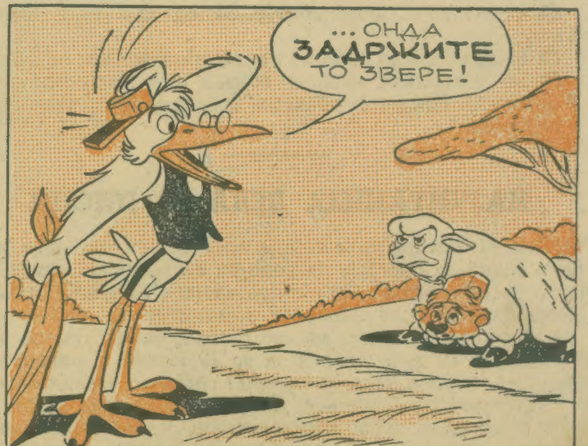


















КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

ПАТАГОНИЈА

Фернандо Магелан (1470 — 1521), португалски морепловац, први је кренуо на пут око света. То је било 1519 — 1521 године, којом приликом је и страдао. Магелан је, поред осталог, прошао кроз мореуз између крајње јужне тачке континента Јужне Америке и Огњене Земље, па је тај мореуз назван по њему. Пловећи поред Патагоније, 1520 године, он је тамо видео људе висока раста које је због дугих ногу назвао Патагонцима, а по њима је и цела земља прозвана Патагонијом.

Патагонци су домороци Патагоније. Они насељавају цео јужни део Републике Аргентине, од реке Негро до Магелановог Мореуза. Њихов број се стално смањује. Просечна висина Патагонаца који живе у северном делу ове земље износи 1,73 метар, а на југу, 1,85. Они су снажна тела. Имају тен маслинасте боје, а косу црну. Обучени су у дуге тунике од коже, а живе у малим шаторима, такође направљеним од коже, које називају толдосима. Претежно су номади и ловци. Коње и волове лове ласом и болом. Знају да обрађују метале. Мртве сахрањују са оружјем и накитом, а на гробу им убијају коње, да би покојницима служили на „другом свету". Поред Патагонаца, тамо живи и известан број досељеника.

Патагонија углавном заузима јужни део Аргентине, а једним делом припада Чилеу. На западу се граничи венцем Анда, на истоку је запљускује Атлантски Океан, а на југу је Магелановим Мореузом растављена од Огњене Земље, која је, уствари, природни наставак Патагоније. Површина Патагоније износи око 670.000 квадратних километара.

Патагонија је углавном полусушна травна висораван, чија просечна висина износи 1.000 метара. Висораван се постепено спушта од Анда према Атлантику, где се завршава стрмом и тешко приступачном обалом. Земља је добрим делом просечена долинама кроз које теку реке, од којих неке пресушују. Има више великих језера и нешто плодних долина. Од животиња има јелена, пума и гуанка.



Клима Патагоније је хладна и сушна. Тамо дувају снажни ветрови и копном и морем, где стварају силне таласе.

Главно занимање становника је сточарство. Патагонија даје готово половину аргентинске вуне одличног квалитета, јер се тамо гаји око 12 милиона оваца. Пашњаци не дају довољно хране за стоку, па се она мора хранити житарицама. У плодним долинама река налазе се оазе за гајење пшенице, винове лозе, поврћа и воћа. Постоје и извори нафте.

ОРКЕСТАР

Оркестар је код старих Грка био назив за место где се играло и певало. Уствари, то је простор испред сцене где је хор играо и певао. Тим именом називало се и место на атинском тргу где су се књиге продавале. Стари Римљани тим именом називали су место где су седели сенатори. Данас је то назив за велики скуп инструмената ради извођења неког музичког комада. Војнички оркестар састоји се само од дувачких и ударачких инструмената. Гудачки оркестар састављен је само од виолина, виола, виолончела и контрабаса. Потпун оркестар састоји се од гудачких, дувачких, лимених и дрвених инструмената и удараљки. Фанфарски оркестар састоји се само из лимених дувачких инструмената.

ШТА ЗНАЧИ: ИНТЕР АРМА СИЛЕНТ ЛЕГЕС?

Интер арма силент легес први је изговорио славни римски говорник Цицерон у свом говору „За Милона", а то значи: „Под оружјем закони ћуте", то јест: у рату не важе никакви други закони сем силе.

Израз: интер арма силент музе, значи: „Кад оружје говори, музе ћуте", то јест: кад се води рат, ту не напредује ни уметност, ни наука.

ПОМОЋ ЈЕ СТИГЛА..., АЛИ И НАГРАДА

Једног лепог сунчаног дана почетком марта ове године, двоје деце, брат и сестра, деветогодишњи Жан-Пјер Буше и дванаестогодишња Клодина, шетали су се кроз шуму близу места Шателро, у Француској. Брали су љубичице и скупљали маховину за букет који су желели да поклоне својој тетки. Одједном, Жан-Пјер је ишчезао. Пропао је кроз отвор неког напуштеног бунара који је одозго био сакривен грањем.

Невероватно сналажљива и хладнокрвна у таквом једном тренутку кад би сигурно свако друго дете, па и понеко од одраслих, изгубио главу, Клодина је одјурила колико је ноге носе до прве телефонске говорнице — а она је била удаљена добрих 300 метара — и позвала ватрогасце из Шателроа. Затим је похитала кући да обавести своју мајку о несрећи. Кад је све ово обавила, отишла је на улаз у село и чекала долазак ватрогасаца, како би им показала најкраћи пут до напуштеног бунара.

Помоћ је стигла благовремено и мали Жан-Пјер био је спасен.

Француско Друштво за заштиту деце одлучило је да предложи Клодину Буше, као свог првог кандидата, за награду од милион франака која се једном годишње додељује за показану храброст и сналажљивост кад су у питању дечји животи. Али, пошто се награда додељује тек октобра месеца, Друштво је већ одредило за Клодину Буше полису на осигурање од 100.000 франака као свој први дар. Новац ће јој бити исплаћен на дан њеног пунолетства.

СИТНО, АЛИ ЗАНИМЉИВО

○ Њујорк и Чикаго заједно имају више аутомобила него Француска са Швајцарском.

○ Највећа дубина до које се допрло при истраживању нафте износи 6.800 метара.

○ После ратова, алкохол је највећи убица човечанства.

○ Пацови у САД за годину дана униште око 200 милиона бушела жита. Од те количине могло би се умесити 12,5 милијарди хлебова.

○ Сами људи проузрокују 20 од сто свих шумских пожара.

○ Импрегнирано дрво има пет пута дужи век од обичног.

○ За последњих педесет година није било неписмених на Гренланду. Школа је обавезна и бесплатна за децу између 7 и 14 година.

НАЈЧИТАНИЈА ДЕЛА И ПИСЦИ

Дело из белетристике које је преведено на највише језика и већ одавно не престаје да води на статистичкој листи јесте Толстојев „Рат и мир". Оно је преведено у 23 земље. Шекспир и дански приповедач Андерсен заједно су на другом месту — са 22 земље. За њима долазе: Горки, Чехов, Балзак и Џек Лондон, чија су дела преведена на 19 језика. С преводима у 18 земаља, четврто место држи опет група од четири књижевника: Достојевски, Тургењев, Дикенс и Дима-отац. После њих долази први живи аутор и истовремено једина жена-књижевник на тој листи, Американка Перл Бак, чија су дела, заједно с Пушкиновим, преведена на 17 језика.

ПРВИ БИФТЕЦИ ПОСЛЕ НЕКОЛИКО ДЕЦЕНИЈА

У Су Ситију, у држави Ајови (САД), после дугог низа година опет је изнето на продају бизоново месо. Некада, док су бизоне ловили само Индијанци, било је, према неким проценама, око 60 милиона ових животиња, које су мирно пасле и непрегледним пашњацима америчког Запада. После беспоштедног убијања у току прошлог столећа, остало их је на смени два века свега око 540 грла. После времена које тако упечатљиво карактеришу пустоловине Буфала Била, наступио је период забране убијања дивљих бивола. Заштићени законом, бизони су се множили, али у почетку веома споро. Тек од 1934, кад је њихов број порастао на око 4.500, тај процес тече брже. Године 1952 било их је 9.250, а 1956 преко 10.000. Тако се сада појавило на пијаци бизоново месо, први пут после неколико деценија. Било је заклано шеснаест женки и месо је продавано упола јевтиније од говедине.

ТВРЂИ ОД ДИЈАМАНТА

Пре две године објављено је да су неки стручњаци у Америци успели да створе вештачки дијамант излажући графит у праву високој температури и притиску. Сада је уз примену истог метода створен „боразон" — материја тврђа од дијаманта. Ова материја добијена је излагањем нитрата бора — белог праха који се понекад назива и белим графитом — притиску од 70.000 килограма на квадратни сантиметар, при температури од 1.700 Целзијевих степени. Боразон може да запара дијамант, што показује да је тврђи од њега. Он такође подноси више температуре од дијаманта. Док дијамант сагори на 900 степени, боразон лако издржава температуру од 2.000 степени.

АВИОН НА СУНЧАНИ ПОГОН

У Сан Франциску је начињен модел авиона који ће покретати електрична енергија добијена непосредно од сунца помоћу такозване „силиконске сунчане ћелије", монтиране на крилима. Овај модел авиона будућности још није у стању да лети, јер не располаже довољном снагом, али досадашњи резултати и најновија лабораторијска испитивања указују да ће и то ускоро бити остварено.

СПОРТИСТИ ПРОФЕСИОНАЛЦИ У СТАРОЈ ГРЧКОЈ

Једина античка земља у којој су одржавана спортска такмичења у савременом смислу била је Грчка. То се нарочито односи на атлетику. Ова мала земља светлих традиција и високе културе сматра се такође пиониром аматеризма у спорту. Међутим, ништа погрешније од тога.

Последња проучавања организације спорта, система такмичења и награђивања, као и живота спортиста у античкој Грчкој, показала су да је аматеризам код Грка постојао само на речима, док је уствари цветао професионализам. Читавих хиљаду година пре наше ере спортисти су били плаћени и живели су од прихода добијених с такмичења. Они су заузимали висок ранг у друштву и нико их није сматрао нерадницима. Били су цењени као људи које је природа обдарила, а систематски рад усавршио њихове изузетне физичке и духовне особине. Уосталом, и само њихово име — атлета, које води порекло од речи атлос, што значи борба, али и рад, најбоље сведочи о томе.



Од најраније младости спортисти су похађали такозване палестре, неку врсту гимнастичких академија, које је финансирала држава. Ту су искусни тренери сатима обучавали младе људе да подносе напоре, да челиче свој дух и тело и да овладају вештином побеђивања.

Пре 3000 година, као и данас, исхрана атлета била је предмет најбрижљивијег проучавања. У Хомерово доба они су се хранили готово искључиво орасима, сувим смоквама и меким сиром. Касније се спортистима давало печено свињско или говеђе месо, с меким сиром, као и хлеб без квасца.

По свему изгледа да су антички атлетичари били знатно чвршћи од данашњих. Познат је случај Еуридамаса из Кирене коме је противник у првој рунди једног бокс-меча избио неколико зуба. Да не би показао слабост пред противником и тиме га охрабрио, Еуридамас се савладао и — прогутао сопствене зубе. После тога наставио је борбу с још већом жестином и ускоро приморао партнера на капитулацију.

Већина великих спортских такмичења одржавала се крајем јула, кад сунце најжешће пече. Од одела такмичари су носили само обичан појас, а после XV олимпијаде, када се неки Орпис упетљао у узице противниковог појаса, спортисти су почели да се такмиче потпуно наги. Да би им тело било гипкије, они су се мазали маслиновим уљем помешаним с пчелињим воском.

Победници атлетских такмичења добијали су многобројне и разноврсне награде: круне, палмове гранчице, шешире, појасеве, ешарпе и слично. Често су уз такве трофеје добијали и замашне суме новца. Најбољима од њих још за живота су подизани споменици.

Грчки спортисти су обично умирали млади и њихова каријера ретко је трајала дуже од пет година. После повлачења са спортског поља добијали су до краја живота бесплатну храну и мања новчана средства од своје општине. У доба Солона, великог присталице буџетских уштеда, спортисти су, поред хране, добијали пензију од око 500 драхми, што износи око 300.000 данашњих француских франака.

Клопка мудре лије

Ловац Ове Олсен, из Олофстрома, у Шведској, пролазећи једног зимског дана кроз шуму чуо је псећи лавеж. Готово истовремено, из шуме је искочила лисица и, не освртући се на ловца, отскакутала према оближњем језеру покривеном ледом.

Лисица се опрезно кретала по леду све док није дошла до места где вода није била залеђена. С крајњом обазривошћу дошла је до саме ивице, а онда, подешавајући своје кораке, она се истим трагом вратила до саме обале језера. Ту је, у великом скоку, скренула с путање и убрзо се изгубила у жбуњу.

Минут-два после тога, из шуме је искочио и онај пас кога је Олсен чуо како лаје и јурнуо по свежем лисичјем трагу. Он је каскао преко залеђеног језера погнуте главе, не дигнувши је све док није било сувише доцкан. Олсен је са обале убрзо чуо како је необазриви пас бућнуо у је-



зеро, заскичао и — нестао у леденој води. Вешто постављена клопка тета-лије потпуно је успела.

НИКАДА СЕ НЕЋЕ САЗНАТИ...

Никада се неће сазнати ко је пронашао четкицу за зубе. Па ипак, то незамењиво средство које служи сваком цивилизованом човеку за одржавање хигијене уста и зуба има своју дугу историју.

Први аутентични документи који сведоче о свакодневној бризи људи за одржавање хигијене зуба потичу од старих Асираца, који су 700 до 800 година пре наше ере савесно трљали зубе — прстима. Неколико столећа касније, Римљанке из Цицероновог доба чиниле су то исто, али помоћу нарочите четке без длака. То је била једна овална дршка од меког дрвета на коју се стављао мастик, некакав мирисноопојни прашак за бељење и заштиту зуба. Мастик је претстављао смешу праха вулканског камена плавца и мермерне прашине, којима су додавани органски екстракти лучевина младих животиња или деце (мокраће и слично).

Будисти су много времена пре Римљана четкали зубе комадом заобљеног прута младице неког индиског дрвета без чворова. Оваква „четкица за зубе" мења се сваког дана, освећена је за време верског обреда, а још и данас је употребљава око 300 милиона Индијаца. Муслимани су за прање зуба од давнина употребљавали мисвак, парче меког дрвета које се претходно држи 24 часа у води. Затим се врх дрвета разбије каменом и расплете у нити, које потсећају на савремене четкице за прање зуба.

У Средњем веку мало ко пере зубе. У Француској су ретки појединци трљали зубе помоћу нарочитог убруса. Еразмо Ротердамски на једном месту пише како је нездраво и неучтиво чистити зубе крајем стољњака за време обеда на коме има гостију. Четкицу за зубе сличну данашњој први пут су почели да употребљавају Кинези, око 1500 године. Она је већ имала дршку, а наместо чекиња била су оштра свилена влакна.

Права ,савремена четкица за зубе јавља се у Европи тек почетком осамнаестог века. Први њен опис налази се у једном немачком лексикону штампаном 1713 године у Лајпцигу. Па ипак, требало је да прође доста времена док она није продрла у народ. Још и за време Луја XVI људи су неповерљиво вртели главом кад би видели да се неко служи четкицом за прање зуба.

Тек око 1800 године енглеске четкарнице почеле су да производе веће количине четкица за зубе намењених широкој потрошњи. Далековиди британски трговачки путници грабили су се за нову робу, којом су брзо заразили континент. Прање зуба постало је мода и свет је навалио да купује „нови" артикал, коме су се до тада потсмевали.

Занимљиво је да се и данас добар део становништва, чак и у најкултурнијим земљама, не служи овим хигијенским средством. Статистике показују да у Француској никад не пере зубе 37 процената становништва.

ДЕЦА-СТУДЕНТИ

Правила свих универзитета и колеџа у Америци садрже пропис о годинама које кандидат треба да има да би се могао уписати у ове научне установе. Једини изузетак претставља Харвардски универзитет у Масачусетсу. Откако је основан, 1636, он је примао студенте само на основу духовне способности, без обзира на њихову старост. Његов досад најмлађи студент био је Паул Дедли, који је почео да га похађа кад му је било десет година. Ове јесени Харвард је добио једног новог младог студента. То је Фред Сефијел, који је тек напунио једанаест, али већ обећава да ће постати даровит нуклеарни физичар.

НАЈДУЖИ КЕЈ НА СВЕТУ

Најдужи кеј на свету налази се у Француској. Простире се уз Сену, од Епинеја до Шоази-л-Роа, у дужини од 42 километра, од чега неких дванаест километара обухвата обалу ове реке поред самог Париза. Свако успутно пристаниште чувено је по нечему. Например, у Берсију се утоварује вино, у Сен Бернару воденично камење, у Селешену песак и шљунак. На обема крајњим тачкама овог кеја налазе се најсавременији уређаји за утовар и истовар: дизалице, пумпе, џиновски аспиратори за пшеницу, итд. Помоћу њих се врши утовар и у велике морске бродове подешене за пловидбу рекама, који скрећу у Сену долазећи из Енглеске, Холандије, Белгије и скандинавских земаља.

КО НАЈВИШЕ ЈЕДЕ МЕСО?

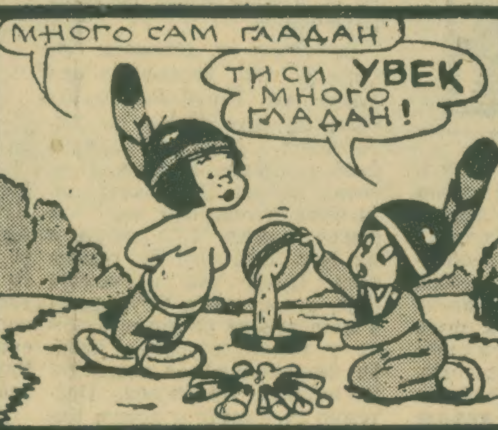
Највећи месоједи на свету су становници Новог Зеланда и Аустралије, док су пре њих то често заузимали Аргентинци и Уругвајци. У Европи су први Французи, са 56,5 килограма меса годишње по становнику. После њих долазе: Данци (56 кг), Немци (47), Швеђани (44), итд.

ИСТОРИСКИ РЕЧНИК СВИХ ЕВРОПСКИХ НАРОДА

Историски речник који ће обухватити повест свих земаља Европе биће израђен на предлог Емила Луса, професора универзитета у Лувену. Овај свој предлог професор Лус поднео је конгресу у Брунсвику, где су се нашли на окупу историчари Западне Европе. Учесници су се сложили с потребом издавања оваквог речника.









НАШИ СТАРИ КАРНЕВАЛИ



Кад су у Италији за време Ренесансе одлучно победиле нове идеје, изменио се и јавни живот. Човек, који је раније под притиском цркве морао да гуши своје животне радости, да буде суморан и претерано побожан, да стрепи од вечног проклетства којим му је црква стално претила, сада се ослободио тог страха. Црквене литије, које су одјекивале од јецања и удараца камџијом по сопственом телу, постепено се претварају у маскиране поворке. У тим поворкама учествују сви грађани, а нарочито се истичу занатлије и трговци, који иступају у својим еснафима и међусобно се такмиче у шаренилу и маскама.

Као призори из најчудеснијих бајки

Најсјајније маскиране поворке приређиване су за време карневала, месојеђа или поклада. Од црквених традиција сачувало се само одређено време, кад је црква својим верницима допуштала да мало слободније поживе. И данас, кад читамо описе неких карневалских свечаности из тога времена, чини нам се као да су то призори из најчудеснијих бајки. Сва тада позната техничка средства и проналасци коришћени су да би поједине слике или групе у карневалској поворци деловале што фантастичније. Нарочите машине дизале су у ваздух крилате дечаке, младиће и девојке који су приказивали разна митолошка бића и алегоричне фигуре.

Карневалске свечаности приређиване су и у нашим приморским градовима. Странци који су их видели и учествовали у њима много их хвале, упоређујући их с карневалима у Италији, а доцније и са онима у Француској, за којима, кажу, у општој радости и забавама нимало не заостају. То се нарочито односи на карневал у Дубровнику, који је оставио значајан траг и у књижевности. Маскерате, покладне песме, од којих је најчувенија „Јеђупка“ дубровачког златарског мајстора Андрије Чубрановића, по свом постанку и ликовима везане су за карневал, доба радости, забава, весеља и шарених маски.

И пре XVI века, у време поклада у Дубровнику су се изводиле шале, а било је и маскарада, које потсећају на древне паганске обичаје. Поједини занатски еснафи излазили су у дане карневала на дубровачке улице, уз пратњу бубња и чобанског рога. Једну од најстаријих карневалских поворки приређивао је еснаф дубровачких кожухара. У њој је било и чудесно маскираних лица, од којих је свако претстављало понеки симбол. Испред ове поворке ишла је огромна птичурина с коњском главом и плашила свет отварањем чељусти.

Шала коју је искористио Марин Држић

Нису само занатлије учествовале у карневалском весељу. Маскирали су се и остали грађани, а и сељаци из околине долазили су у град са својим свирачима да присуствују веселим приредбама дубровачког карневала. Играло се и певало по свим улицама и трговима, па и у самој катедрали, где се вило коло грађанских и сељачких девојака и момака. Песме су имале шаљиву садржину; често су биле врло смеле, а и распојасане. Коледари, накићени и маскирани као чаробњаци, певали су пред кућама угледнијих грађана и својих пријатеља, јер у време карневала, под окриљем општег весеља, могло се рећи понешто и о ономе о чему се иначе ћутало. Последњег дана карневала — а то је увек био уторак — опште весеље достизало је врхунац. Тада би „шавци“, кројачи, маскирани као пастири, пред кнежевим двором изводили неке нарочите игре.

Под утицајем карневалских забава у италијанским градовима, и дубровачки карневал постао је раскошнији и шаренији. У њему су учествовали и грађани и племићи. У Дубровник долазе страни свирачи, мађионичари, жонглери, играчи и играчице, шарени свет из далеких страна, да својим вештинама забави већ ионако раздрагане Дубровчане. Племићи приређују игранке под маскама, где се певало и свирало, приказивани позоришни комади, рецитоване песме. Те игранке биле су раскошне и трајале су по целу ноћ. И кад би се завршиле на једном месту, настављале су се на другом.

На улицама играли су пучани и пучанке, али и млади племићи, који су нарочито ноћу збијали шале, често врло грубе. Једну такву шалу, која се на крају ипак свршила добро, приказао је Марин Држић у својој „Новели од Станца“. И она се збила једне карневалске ноћи у старом Дубровнику, а жртва је био приправни сељак Станац, кога су збуниле чудесне маске. А тих маски било је свакојаких: изобличених лица, животињских глава и тела, с клепетушама и прапорцима, вила и вилењака, чаробника, ђавола и врачара, калуђера, језивих и чудовишних, смешних и веселих.

Последњи дани били су највеселији

Сродне маске ишле су у групама и певале песме које су биле написане за ту прилику. Многе од тих песама сачуване су и данас нам откривају како је изгледала карневалска поворка у старом Дубровнику. У њој је било група маскираних у циганке — јеђупке, како су их звали — свакако најпопуларнија маска дубровачких карневала, која је дала и име познатој Чубрановићевој покладној песми. Биле су ту и „бапке старице“, које су, као и јеђупке, прорицале будућност на смешан начин и нудиле лековите траве. „Калуђери дрмоши“, или „дрмојеви калуђери“, подерани и у ритама, смешно су се јадали на своју судбину. „Тржнице“, продавачице хлеба, певале су о невољама свога заната и помињале имена својих непријатеља, градских чиновника и тржних надзорника. „Пећници“, пекари, певали су у својој маскерати како месе тесто и пеку хлеб, а вунари, опет, о свом занату. Тако редом сви еснафи — „вртари“, „мрчари“, „цревљари“ (обућари) и многи други. И у Дубровнику су постојале нарочите покладне дружине („Непобитни“, „Лазарини“) које су се бринуле за поједине карневалске приредбе, за маске и за песме које ће се певати.

Последњи дани карневала били су највеселији. Био је то врхунац радости која је захватила све одреда. Калуђер је ишао подруку с вилом, млади пастир с „бапком старицом“; све се измешало, и старо и младо, а од смеха и песме, радосних узвика и јечања разних продорних инструмената стварала се заглушна бука. Поред осталих, и дубровачки поморци, одевени у шарене источњачке хаљине које су донели с далеких путовања, гурали су се кроз мноштво најчудеснијих маски, да би пред кнежевим двором извели своје игре. Све је било усковитлано, раздрагано и распевано — до на покладни уторак, у дванаест сати ноћу, кад је оглашаван крај карневала. Сутрадан би се сви опет вратили свакодневном озбиљном и радином животу.

ДА НЕМА ЖЕЛЕЗНИЦЕ...

Сваког дана на десетине хиљада возова браздају земљину куглу, прелазећи неизмерна пространства. Њих покреће пара, нафта или електрична енергија. Њима се превозе путници, храна и разна друга роба: лекови, грађевински материјал, огрев. Шта би било да нема железница? Како би изгледали милионски градови кад би људи који станују у предграђима и долазе свако јутро на посао у варош морали да се населе тамо где су запослени? Како бисмо и куд ишли на годишњи одмор да локомотива није пронађена? Како бисмо упознавали далеке крајеве наше отаџбине и ко би од нас могао да путује у стране земље? Све су то питања на која нема одговора, јер смо сувише навикли на железницу. Она је ушла у наш живот, она га је развила и умногоме му дала данашњи облик. Да није ње, ни ми не бисмо живели на овакав начин који сматрамо да је сасвим природан.



Кад се од једне велике колоније одвоји рој пчела, он не одлеће одмах у нов „дом”. Рој се обично спусти на неко оближње дрво или жбун, где образује живу лопту, с краљицом у средини. После живе „дискусије”, која може да потраје неколико часова, а понекад и дана, рој доноси заједничку одлуку и одлеће у ново склониште — какву подесну пукотину или дупљу дрвета.

Доктор Линдауер, професор универзитета у Минхену, објавио је недавно у познатом часопису „Природа” чланак у коме објашњава како пчеле доносе одлуку о томе где да се настане после напуштања старе заједнице.

Из велике колоније пчела одвајају серојеви онда кад у кошници има нектара у изобиљу и кад су ћелије саћа пуне меда. Неколико дана пре издвајања роја, пчеле-раднице, враћајући се с „паше”, откривају да за нектар који су донеле нема више потребе, а ни места. После тога оне одлећу, али не да би тражиле и скупљале нектар. Уместо тога, оне испитују пукотине у стенама и стара, шупља стабла. Некакав нервни механизам у њиховом телу „потсетио” их је да кад заједници више није потребан нектар ускоро ће јој бити потребан нов дом.

И док рој на грани узбуђено зуји, пчеле које су ишле да траже ново станиште подносе своје „извештаје”. Оне то чине нарочитим начином лета, такозваном игром, као што посебним начином лета „саопштавају” својим „другарицама” где су нашле добру пашу. Доктор Линдауер обележио је пчеле које су летеле од једне шупљине до друге, а затим их је посматрао кад су подносиле свој извештај. Правац њиховог лета при игри означавао је правац у коме се налази нов дом, а жестина лета и треперење крилима били су у складу с квалитетом нађеног дома.

Рој не доноси одмах одлуку и пчеле настављају да игром бране свој „предлог”. Неке предлажу шупље стабло које се налази на око 100 метара од гране на коју се рој спустио, друге су за то да се рој смести у пукотини неке напуштене стаје. Често постоји неколико фракција, од којих свака предлаже други стан.

Све док се поједине групе залажу да се прихвати њихов предлог, рој се не миче. Затим једна по једна група одустаје од свог предлога и прелази на страну заступника другог мишљења. Најзад, све пчеле чија је дужност била да траже нов смештај изводе своју игру у истом правцу. Тек тада се рој откида од гране и, вођен извиђачима, одлеће у нов стан.

Тај начин мирног и стрпљивог убеђивања по правилу доноси најбољи резултат. Показало се да је „странка” која је у овој дебати однела победу готово увек изабрала најбољу „кућу”. Догађа се, међутим, да се ове дебате не сврше срећно, то јест да се не дође до заједничке одлуке. Линдауер је једном посматрао рој који је пуних четрнаест дана дискутовао и није могао да се сложи. Најзад је изградио гнездо под ведрим небом и чим су наступили први мразеви читав рој је настрадао.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

НЕВОЉЕ БЕЗ МРАВА

Холандска влада одлучила је да увезе из суседних земаља 100 до 200 милиона мрава. Ова мера показала се неопходна ради одбране дрвећа од паразитских инсеката, с обзиром да су холандски мрави готово потпуно искорењени у току последњих десет година.

САТЕЛИТИ ВЕШТАЧКИХ САТЕЛИТА

Неки од вештачких Земљиних сателита који ће бити пуштени у атмосферу у току Међународне геофизичке године имаће и сами своје сателите. Они ће бити начињени од пластичне материје, а испуштаће их сами сателити у тренутку кад буду достигли највишу висину. Тада ће се они аутоматски напунити водоником и, тако надувани, имаће пречник готово једнак главном сателиту. Међутим, као знатно лакши, ти сателити другог степена биће погоднији за мерење густине ваздуха на тим висинама, уком циљу су и начињени.

КАКО ЈЕ ПОСТАЛА ПОСТЕЉА С БАЛДАХИНОМ?

Постеља с балдахином није постала захваљујући човековој тежњи за лепим. Сврха балда-



хина била је да чувају спавача од гамади која је ноћу падала с таванице на постељу.

МАХАЛЕБ

Махалеб је арапска реч и означава врсту црне дивље трешње од чијег се лишћа, цветова и плода праве разне мирисаве воде.

КИТОВО МЕСО — НОВА ХРАНА

По мишљењу неких норвешких стручњака, није далеко дан кад ће се у много већим количинама јести китово месо. Ово досад није било могућно, јер није постојао начин да се месо ових џиновских сисара добро конзервира и транспортује. Међутим, они мисле да ће се китово месо моћи много дуже одржати и конзервирати ако се одмах после убијања кита у његово тело убризгају извесни антибиотици.

ЕЛЕКТРИЧНА МИШОЛОВКА

Пронађена је електрична мишоловка, која може да убије неколико мишева одједном. То је, уствари, кутија од пластичне материје у облику полукруга, чији је под од цинка. Кад миш уђе у њу и стане на цинк, затвори електрично коло и струја га убије. Како се струја налази само у унутрашњости мишоловке, то је безопасна за децу и домаће животиње.



Највећи РАСАДНИК НА СВЕТУ

Било је то за време првог путовања капетана Кука око света (1768—1771) кад је млади и амбициозни енглески ботаничар Џозеф Бенкс, члан Кукове експедиције, дошао на мисао да прикупи известан број биљака које расту на свих пет континената. Али, мада је у домовину донео знатан број биљних врста, он није био задовољан. Сад је већ сањао о томе да створи велики „трезор биља“ у коме би се гајиле најразличитије врсте. Испунила му се и та жеља: поверена је баш њему управа над краљевским вртовима у месту Кју, недалеко од Лондона.

Први „конквистадор“ биља

У тим вртовима, које ће водити пуних четрдесет година, ботаничар је затекао значајне примерке ретког дрвећа и цвећа, као и више стаклених башта у којима су сазревали ананаси, смокве, лимунови, поморанџе, мандарине и други плодови топлих поднебља.

Не губећи време, Бенкс шаље на пут око света Франсиса Масона, једног од првих ботаничара Енглеске, да нађе нове корисне врсте дрвећа, шибља, трава и другог биља. Тако је, пре готово 200 година, Франсис Масон био први „конквистадор“ биља који је путовао



у Африку и на атлантска острва у екваторском појасу. Између осталог, њему имамо да захвалимо што је здравац пренет у Европу. Други ботаничар-морепловац био је Дејвид Нелзон, учесник треће Кукове експедиције, у којој је велики истраживач трагично изгубио живот на Хавајским Острвима, 1779 године.

Нешто касније, 1787, Бенкс је наложио Нелзону да крене бродом „Баунти“, али да се претходно снабде с доста дрвених чаброва напуњених земљом, у које ће пресађивати младице с разних острва Јужног Мора. Међутим, на „Баунтију“ избије побуна. Нелзон и капетан Блај напусте брод и у обичном чамцу пређу готово 6.000 километара до Тимора, где Нелзон умре. Али, Бенкс је одмах нашао новог „ловца“ биља, Кристофера Смита, који је 1791 успео да пресади на Јамајку хлебно дрво, које је до тада расло само на Антилима.

Како је пронађен „Вардов суд“

Из године у годину, неустрашиви пионири Кјуа одлазили су у тропске пределе обеју Америка, Африке, Мале Азије, Антила и Индонезије, излажући животе опасности само да би дошли до нових биљних врста и до података о условима под којима успевају. Оно што су скупљали није била само жива флора, већ и суви, пресовани примерци за будући велики хербаријум, који данас има шест милиона врста растиња.

Бенксу је од првог дана било јасно да његов подухват неће успети ако не буде имао уза се стручњаке за негу биља разних поднебља. Зато је завео нарочите курсеве из баштованлука, чија се традиција и данас наставља. После тога, створио је низ огледних вртова готово по целој земљиној кугли. Сваке године у Кју долази по двадесет младих баштована, који ће овде стечено знање примењивати кад се врате својим кућама. Ови људи данас заузимају веома одговорна места у око 200 ботаничких вртова у свету.

Једног дана, 1830 године, сасвим случајно, лондонски лекар Натенијел Вард допринео је да баште Кјуа постану највећи расадници на свету, какве су и до данас остале. Наиме, он је ставио чауру с ларвом једног лептира у прегршт влажне земље и све то положио у херметички затворену теглу. После извесног времена, уместо да у тегли угледа лептира, приметио је како из земље ниче сасвим мала папрат. Не знајући, Вард је са оном земљом био унео и њено семе. У стакленом суду папрат је расла пуне четири године, захваљујући влази која је наизменично покривала унутрашње зидове суда и падала на земљу. Тако је пронађен „Вардов суд“, мала стаклена башта у којој ће семе и младице чак и великих дрвета моћи несметано да се развијају док недељама и месецима буду путовали из своје отаџбине у друге крајеве света.

Огромне плантаже скупоценог дрвета

Ускоро је на стотине оваквих судова кренуло из удаљених земаља према Енглеској, богатећи вртове Кјуа новим биљним врстама. Данас, захваљујући њима, у Лондону оплемењена малајска банана шаље се, рецимо, на плантаже Острва Тројства, или се бразилијански орах, такође оплемењен, упућује у разне земље ради расада. Благодарећи вековном искуству стручњака из Кјуа, кинин, чија је постојбина Перу, пресађен је у Индију и на Цејлон, а кинески чај у Асам и Натал.

Али, да би једна биљка могла успевати у крају где до тада није расла, она се за то мора претходно оспособити. И то је један од послова стручњака из Кјуа. Поред осталих, потпун успех постигнут је код азалеја и рододендрона, чија је постојбина на Хималајима, а слично се догодило и с хевејама. Као што се зна, од сока из стабла хевеје добија се каучук, а од њега гума за аутомобиле и бицикле. Монопол у гајењу хевеје припадао је Бразилији, али је управа Кјуа обећала доносиоцу, ма ко то био, за сваких 10.000 семенки хевеје по 10 фунти, што је за оно време била велика сума. Убрзо је прикупљено довољно семена, које је засађено у топле леје. Већ улето 1876 добијено је око 2.000 младица, које су стављене у „Вардове судове“ и послате на Цејлон и Малајска Острва. Није прошло много а тамо су створене огромне плантаже овог скупоценог дрвета.

Научни сарадници ботаничког центра у Кјуу нису проналазили само привредно корисне биљке и откривали чему све могу да послуже, већ су дошли и до многих врста украсног биља. Крајем сваке године, научно одељење вртова Кјуа издаје велики каталог, у коме су назначене биљне врсте чије семе могу поручити експерименталне ботаничке станице било које земље у свету.

Данас вртови и стаклене баште Кјуа располажу ботаничким парком од 120 хектара, великим хербаријумом, библиотеком са 50.000 томова и огромним простором за расад и прилагођавање култура. Изгледа чудно, али је истина да путници из многих земаља света могу овде видети поједине биљке из своје отаџбине за које нису ни знали да постоје.

ПОЛА МИНУТА БЕЗ ТЕЖИНЕ

На недавно одржаном Међународном астронаутичком конгресу, седамнаестом по реду, прочитани су извештаји шеснаесторице пилота који су око пола минута „лебдели“ под условима „гравитације нула“, појаве која се јавља приликом изузетно брзог обрушавања авиона.

Већина пилота изјавила је да им је осећај да су без тежине био пријатан. Један од њих чак је рекао да би се он, ако би могао да бира врсту одмора, неизоставно одлучио за „стање без тежине“. Сви ови извештаји од огромног су аеромедицинског значаја.

Пилоти који су били изабрани за овај опит имају између 25 и 40 година, а извели су га обрушавањем на млазном авиону „Локид Т-33“ са висине од 6.000 метара. Том приликом утврђено је да се стање „гравитација нула“ може одржати најдуже 40 секунди.

„Гравитација нула“, или стање без тежине, настаје кад се привлачна снага земљине теже изједначи са снагама проузрокованим кретањем авиона, то јест кад једна другу потиру.

Шта су пилоти осећали за оних пола минута кад су били без тежине?

„Моји унутрашњи органи били су у савршеном реду и никад се у животу нисам осећао угодније“ — изјавио је један. Своју реакцију на осећај „губљења“ тежине други је описао као неку врсту неверице, или чак лаког осећања нечег забавног. Један пилот, који је том приликом затворио очи, имао је утисак да му глава постаје све већа. Међутим, известан број осећао се прилично нелагодно. Симптоми те нелагодности били су лака вртоглавица, знојење, главобоља, или умор.

САРАОРИ

Сараори су становници неких села у Турској који су били ослобођени од плаћања пореза и других дажбина, али су, у накнаду за то, вршили јавне радове: одржавали друмове, утврђења и томе слично.

ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ...

РАЗНОСАЧ СУПЕ — ГЛАВНИ КОМАНДАНТ

Главни командант јаничара, турске стајаће војске која је била главни ослонац у завојевачким походима, носио је званичну титулу „разносач супе“. Његови



први потчињени имали су титулу „главни кувар“, а виши официри титуле „главних разносача воде“.

САВРШЕН ОТАЦ

Вилијам Гресвел (1765—1854) из Дентона, у Енглеској, почео је да штеди за школовање својих „синова“ још пре но што их је уопште имао, заправо од своје једанаесте године. Гресвел је касније имао седам синова, од којих су петорица постали професори колеџа, један управитељ основне школе, а један хирург.

СТРЕЛОМ НА МЕДВЕДА

Седамдесетогодишњи Роберт Ворд из Мисуле, у америчкој



савезној држави Монтани, убио је помоћу лука и стреле једног мрког медведа тешког 120 килограма. Ворд је страстан ловац, али у лов никад не носи друго оружје сем лука и стреле.

СВЕ ПО ТРИНАЕСТ

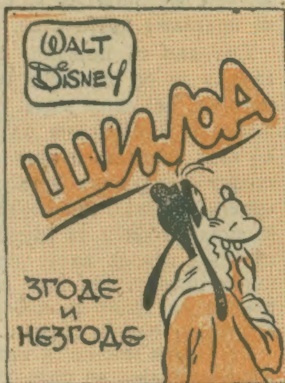
Џенет Хорис из Филаделфије, у Америци, има 13 деце, 13 нећака, 13 нећакиња, 13 унучади и 13 праунучади.

ДА НОЖ НЕ БУДЕ ЧАЧКАЛИЦА...

Познати француски државник кардинал Ришеље (1585—1642) први је увео у употребу ножеве са заобљеним врхом, да би на тај начин спречио своје госте да врхом ножа чачкају зубе. Све до тог времена



ножеви су имали зашиљене врхове и људи су се њима често служили као чачкалицама.











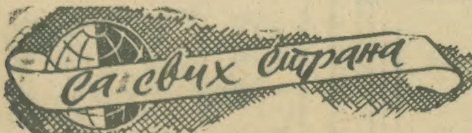






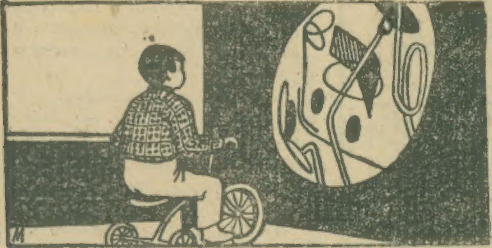






ТРИЦИКЛ У СЛУЖБИ УМЕТНОСТИ

У њујоршком Музеју савремене уметности постоји један кутак намењен најмлађим посетиоцима. Ту дечаци и девојчице могу лако, кроз игру, да упознају разна сликарска дела. За



под је причвршћен мали трицикл. Кад неки малишан, седећи на њему, окреће педале, трицикл се неће покренути с места, али ће се зато пред њим, на једном екрану, смењивати разни сликарски радови с потребним објашњењима.

* * *

МИКРОФОН У СРЦУ

Амерички лекар Дејвид Луис, носилац Нобелове награде, усавршио је испитивање срца помоћу сонде на тај начин што јој је додао систем за одашиљање ултра-звука. Сонда, која при крају има нарочити „отпремник", уноси се у срчану комору, чији зидови враћају одјек ултра-звука. Сасвим мали микрофон



друге сонде прима одбијени звук, који се специјалним танким каблом спроводи до апарата за бележење. Временска разлика између одасматог ултра-звука и примљеног одјека служи као основица за прорачунавање колико је срчана комора оболеле особе увећана и каква разлика постоји између леве и десне стране срца.

* * *

ВРЕДЕ ЛИ ТЕСТОВИ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ?

Последњих година у многим западним земљама широко се примењује метод испитивања интелигенције тестирањем, за који се сматрало да неопозиво открива стварне могућности и обдареност деце. Према том методу, ако једно дете даје у школи слабије резултате од оних које предвиђа његов тест, значи да не улаже довољно труда. Међутим, енглески научник М. Пицон, члан Националне фонда-



ције за истраживања у области васпитања, сматра да тестирање нема ону вредност која му се приписује.

У сарадњи с једним својим колегом, Пицон је испитао 10.000 деце и проучио њихове раније тестове. На крају, они су дошли до неочекиваног закључка: да су школски успеси из књижевности и математике били увек већи но што се према њиховом тесту могло претпоставити. Према Пицоновом мишљењу, савремени метод испитивања интелигенције није непогрешив и зато га треба исправити.

* * *

ФОТОГРАФСКА КАМЕРА ЗА АМАТЕРЕ

Највећи проблем за све фотоаматере претставља одређивање бленде и експонаже при снимању. Ту се треба руководити временским приликама, екстеријером, положајем и даљином предмета који се снима. Због лоше оцене ових услова, многи снимљени призори никада нису, као фотографије, угледали светлост дана.



Недавно је у Америци пуштена у продају аутоматска фотографска камера са „електронским оком", које изванредно прецизно регулише отвор бленде и експонажу. Ова електронска ћелија је врло осетљива и на најнезнатнију светлосну промену. Ако приликом снимања и најмањи облачак заклони сунце, или се фотографисани објект ма на који начин нађе у сенци, она ће сама, без икаквог ручног подешавања, извршити потребну исправку, тако да ће снимак успети макар се камера налазила и у рукама детета.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

ЏЕПНА ТЕСТЕРА

Израђена је једна нова врста тестере, много практичнија од досадашњих. То је, у ствари, комадић канапа дуг око пола метра, начињен од силикона и челика, који на крајевима има две алке за прсте. Као и сваки канап, и овај је савитљив и може се смотати и ставити у џеп. Ова тестера је нарочито погодна за баште и неприступачне честаре; вуче се час једном, час другом руком, те се може сећи и у врло узаном простору.

УЗРОЦИ КРАТКОГ ЖИВОТА

По мишљењу једног лекара из Филаделфије, два најважнија узрока брзог старења су бриге и неправилна исхрана. Ако би се ово отклонило, човечји век би могао достићи сто година. Савремени човек повлачи се из активног живота у 65 години, јер је заморен, а то је, по речима овог научника, доба кад он треба у потпуности да одржи на висини своју „позитивну енергију". Што се тиче начина исхране, доказано је да би се болести смањиле на половину кад би се људи паметније хранили.

УКРШТАЊЕ АНТИБИОТИКА

Један њујоршки лекар сматра да ћемо ускоро имати много боље и ефикасније антибиотике захваљујући њиховом одгајивању. „Као што данас, укрштањем и селекцијом, добијамо боље расе коња или других животиња, — вели он — тако ћемо, истим поступком, стварати и много кориснија антибиотике". Овај научник је успео да одгаји и укрсти извесне антибиотике, што га је учврстило у веровању да је ово тек почетак једне нове ере у њиховом добијању.

СВИЊАМА НЕ СМЕТА БУКА

Према искуствима америчких фармера, јака бука млазних авиона непријатно утиче готово на све домаће животиње. Изгледа да због ње слабије једу, спорије расту и мање се гоје. Једино свиње не маре за ту буку, јер напредују као да ње уопште нема.

СЕМЕ ПОД ЕЛЕКТРИЧНИМ УДАРОМ

Направа за побољшање квалитета семена израђена је у Америци. То је мали електрични уређај у облику цеви, у коме се семе подвргава малом електричном удару. Такво семе много брже клија него обично. Сам апарат је веома једноставан, а руковање просто.

ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПОЖАРА НА АВИОНИМА

Два америчка научника начинила су уређај који аутоматски спречава ширење пожара на авиону ако се он при паду упали. Захваљујући овом изуму, пожар остаје ограничен само на оштећени део авиона.

ЖЕЛЕ-БОЈЕ

Захваљујући проналаску такозваних желе-боја, сада ће свако моћи да обоји било који предмет а да не мора претходно да раствара боју и подешава тон који жели. Довољно је ову боју ставити на четку, као пасту за зубе, и њоме премазати део намештаја, гвоздену ограду и слично. То је постигнуто с једном врстом полуемајлне боје, која је тако уједначена да није потребно никакво мешање. Она се већ појавила у продаји у САД, и то у великим и малим тубама. Велика туба довољна је за површину од 12 квадратних метара.

КАО ОД КАШМИРСКЕ ВУНЕ

У Аустрији је усавршен машински процес ткања орлонског влакна. Тканина добијена на овај начин изгледа тако као да је израђена од најфиније кашмирске вуне. Лако се пере и врло је трајна, а засад се производи у шест боја.

ШЕЗДЕСЕТ ХИЉАДА КУГЛИЦА У НАПРСТАК

Шведска индустрија сатова прави кугличне лежаје дуге 1,1, а високе 0,7 мм. Они садрже по три куглице чији пречник износи света 0,394 милиметара. Куглице су толико мале да их у обичан напрстак може стати 60.000 комада. Ови микро-лежаји имају широку примену. Сем у индустрији сатова, употребљавају се и код малих електромотора, за електричне апарате за бријање и многе друге инструменте.

ФОТОГРАФСКА КАМЕРА КОЈА СНИМА И ЗВУК

У Чикагу је израђена 16-милиметарска камера, уствари комбинација фотографског апарата и магнетофона, која истовремено врши снимање и бележи звук. За регистровање звука служи трака од гвозденог оксида која се налази уз ивицу филма. Засад је цена ове камере прилично висока, али се произвођачи надају да ће моћи да снизе трошкове у толикој мери да она постане приступачна и аматерима.

ЈОШ ИЗ ВРЕМЕНА КОЛОНИЗАЦИЈЕ

У држави Масачусетс, у САД, тек недавно је укинут законски пропис још из колонијалних дана по коме је свако могао убити лице које покуша да пређе границу између Род Ајленда и Масачусетса.

КО СУ БИЛИ ПРОТОКЛЕФТИ?

Протоклефт је грчка реч, а тим именом назидане су поглавице хајдука у ранија времена у Грчкој.

ШТА ЈЕ КУЛ?

Кул је стара руска јединица за мерење жита и брашна, а износила је 300 руских фунти за ражано брашно, 360 за ражано зрно, 260 за јечмено, и 237 за зобно зрно.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

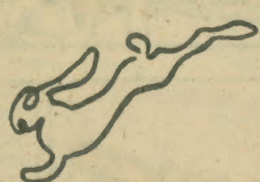
Изгубљена лопта

Два дечака играла су се гуменом лоптом у неком парку. Изненада, лопта упаде у некакав гвоздени канал који се налазио на средини парка. Канал је био вертикалан, дубок један и по метар и нешто мало шири од саме лопте. Сви покушаји дечака да извуку лопту остали су безуспешни. Већ су је били прежалили и спремали се да напусте парк, кад се појави чувар. Сазнавши у чему је ствар, посаветова дечаке како да поступе. И заиста, они су на тај начин врло лако дошли до своје играчке.

Шта им је то саветовао чувар парка?

(Да сипају воду у канал)

У једном потезу



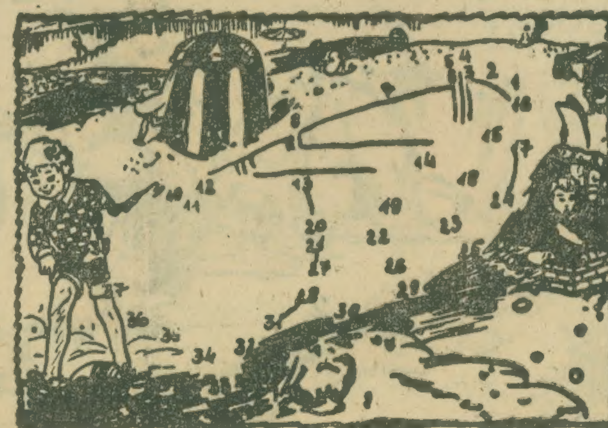
Вештина с поморанџом

Да бисте могли да изведете овај експеримент, треба да имате кору од поморанџе, односно једну њену половину. При дну начините два отвора и кроз сваки провуците по једну сламку. Затим сипајте у винску чашу вина, нешто мање од половине, ставите кору од поморанџе, чији пречник треба да је нешто мањи од чашиног, и преко свега сипајте воду.

После овога не остаје вам ништа друго него да посматрате. Видећете да ће кроз једну сламку вино почети да се креће навише, док ће се кроз другу вода спуштати у вино. На крају експеримента вода ће бити на дну чаше, а вино изнад поморанџине коре. Ово настаје услед тога што вода има већу густину од вина.



Од тачке до тачке



Као што видите, дечаци се играју на морској плажи. Да би прекратили време, они су почели нешто да праве. Шта?

Ако желите да добијете одговор на ово питање, узмите добро заоштрену оловку, па вежите редом све бројке од 1 до 38.

Дакле, шта то дечаци праве на плажи?



... „спака", што значи пас, једина је данас позната реч старог језика којим се говорило у Меди-



ји, великој краљевини у Предњој Азији коју је, 566 године пре наше ере, уништио Кир и присаједињио је Персији.

... змија увијена око штапа симболизује укроћено зло. Стари Грци претстављали су бога лекарства Ескулапа са штапом око кога се увила змија. Тај знак сачуван је до данас као симбол лекарства.

... сир ементалер добио је име по Ементалу, области у швајцарском кантону Берн, где се производи.

... у Африци расте једна врста дрвета чије су гране обрасле дугачким бодљикавим израштајима који са-



држе знатне количине биљног уља. Те бодље становници Африке употребљавају као свеће.

... по мишљењу неких научника, назив „Влах" келтског је порекла. По имену једног већег келтског племена стари Германи називали су именом „Валх" све Келте, а доцније и све друге негерманске народе. По истом том тумачењу, „Влах" и енглески назив „Велс" имају заједничко порекло.

... наука која проучава гнезда зове се калиологија.

... индонежанско племе Минангкабао употребљава за кува-



ње кафе лишће ове биљке, а не њен плод.

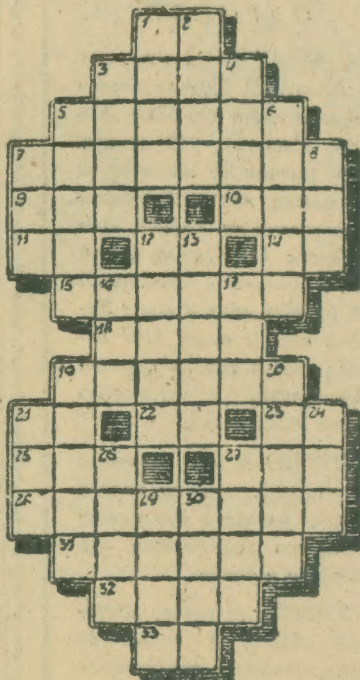
... за прву новинску агенцију у Србији сматра се „Телеграфски биро", основан у уредништву београдског листа „Исток" за време рата против Турака 1876—77 године. Телеграми тога бироа, углавном ратни извештаји, продавани су за 10 пара динарских.

... Лондон, главни град Велике Британије, основао је, 55 године пре наше ере Јулије Цезар.



Водоравно: 1) хемиски знак за баријум; 3) део одеће; 5) део сликарског прибора; 7) једна тљива; 9) аждаја; 10) римски песник; 11) упитна заменица; 12) предлог; 14) два суседна слова; 15) планина југозападно од Костура; 18) емират у северозападном делу Арабиског Полуострва; 19) лука на Шат-ел-Арабу; 21) иницијали шкотског филозофа и историчара; 22) два иста слова; 23) иницијали аутора романа „Борба за Флорину"; 25) црна креда; 27) личност из једне Шекспирове трагедије; 28) општи изглед неког места; 31) вулканско острво у Италији; 32) буре за воду; 33) једна нота.

Усправно: 1) једно од Малосундских Острва; 2) позив; 3) украсна биљка; 4) римски државник (109—32 пре наше ере); 5) котлина у горњем току Вардара; 6) име грчког јунака из Тројанског рата; 7) индустриска биљка; 8) место у Француској; 12) притока Конга; 13) врста хемиских једињења; 16) наше острво; 17) прави час; 19) планина у Африци; 20) турски историчар с краја 17 и почетка 18 века; 21) статуа; 24) грчка богиња среће; 26) индиски новац; 27) страно женско име; 29) норвешко мушко име; 30) урлик.



РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

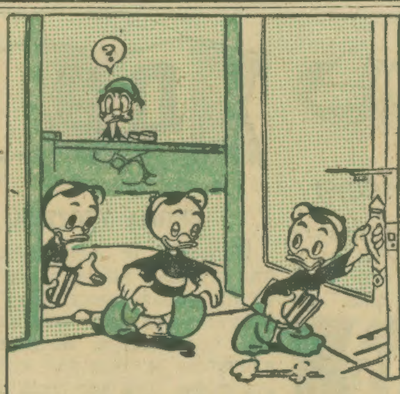
Водоравно: 1) киви; 5) моруна; 7) сирак; 8) (П)етар К(очић); 10) уман; 11) Сар; 12) роб; 13) Ката; 14) из; 15) лапис; 16) азимут; 18) Ерин; 19) анилин; 21) слика; 22) ос; 24) каца; 25) сва; 26) ода; 27) Срем; 28) ти; 29) Отело; 30) Невада; 32) Сава.

Усправно: 1) Кораб; 2) Иран; 3) вук; 4) Ин; 5) мимоза; 6) апатит; 7) сури; 9) Крас; 11) сапуни; 13) камила; 15) лирика; 17) зеница; 19) Аладин; 20) новела; 21) Скот; 23) Само; 25) среда; 27) став; 29) ова; 31) ес.



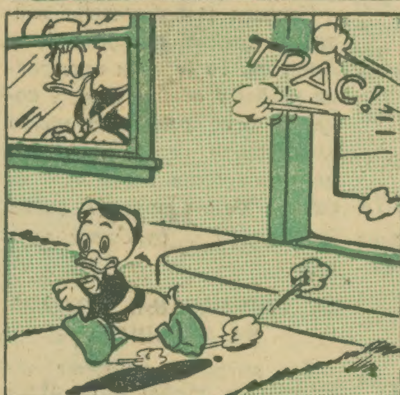


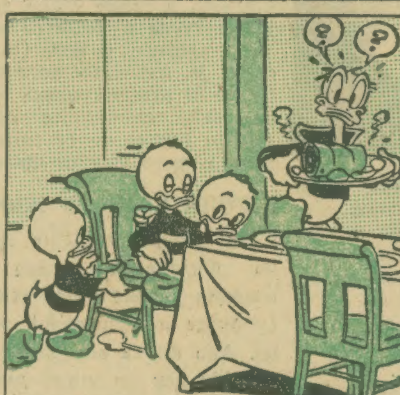






















НЕМА БОЈАЗНИ

— Молим вас најлепше, — упозорава чувар ловишта Шиљу — будите пажљивији него прошле недеље. Гађали сте зеца, а погодили сте мене.

— Будите без бриге, — умирује га Шиља. — Данас ћу нишанити у вас. Тако ћу ваљда погодити зеца.

ПОЗНАЈУ ГА

Попај: Гле, опет имаш сат који ти је украден прошле недеље! Како си дошао до њега?

Пера Ждера: Сасвим једноставно. Лопов је био толико глуп да га однесе у заложни завод. А тамо су одмах познали да је мој.

НАЈБОЉА ТАКТИКА

Белка: Гајо, је ли синчић твог суседа почео да говори?

Гаја: Није, а и зашто би? Он је већ од првог дана увидео да добије све што зажели чим се само расплаче.

ХТЕО ДА ПРЕСКОЧИ

Паја тужио суду свог суседа за лаку телесну повреду. Судија саслушава тужитеља.

— И тако, кажете, ваш сусед вам је опалио један шамар. Шта је после било?

— После... после ми је опалио трећи.

— Како трећи? А други?

— Други сам опалио ја њему, — објасни Паја.

Који је ОДГОВОР тачан

ТРОВРХ се налази у:

- Босни
- Хрватској
- Македонији
- Црној Гори

ПУГИО је:

- стари римски град
- чувено бојиште у Старом веку
- оружје које је служило као украс
- вулкан

ТЕРЕЛА је:

- справа од метала
- врста трешње
- стари плес
- планина

ХУНЂАР је:

- титула
- град у Азији
- источњачко слатко пиће
- стари коњски спорт

ОДГОВОР:

ТРОВРХ је планински врх у Хрватској који се налази североисточно од Мале Капеле. Висок је 940 метара. Тим именом се називају и: планински врх у Хрватској југозападно од Удбине, који је висок 1234 метра, затим врх у Хрватској југозападно од Бунића, села у пољу Крбаве, који је висок 1197 метара, као и врх на планини Пљешивици, у Хрватској, висок 1646 метара.

ПУГИО је нож оштар са обе стране, који су носили римски цареви и виша војна лица као знак власти над животом и смрћу.

ТЕРЕЛА је магнет лоптаста облика, а служи за претстављање и приказивање земаљског магнетизма.

ХУНЂАР је персиска реч и означава онога који има власт над животом и смрћу. То је једна од титула бивших турских царева.

Пустоловине МАЛОГА ЏОНИЈА МОРНАРА ТОМАТРАУТА И КИНЕЗА ШАНГ-ЛИНА



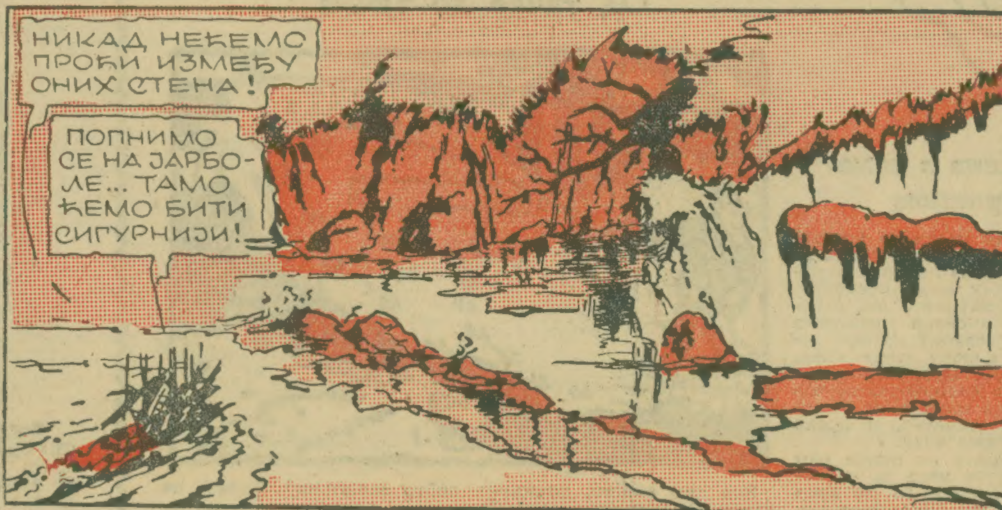














Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика", штампарско издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Тек. рач. бр. 101-Т-935, поштански фах број 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700 полугодишња 350; за иностранство: годишња 1.000, полугодишња 500 динара. — Рукописи се не враћају.